

Χρῖστος Δάλκος - Ἡ κοκκώνα, ἡ κοτσιώνα, ἡ κοσώνα καὶ ἡ κ'σώνα

Στὸ γλωσσάρι τῆς πολὺ καλῆς –καὶ σὲ πολλὰ πρωτότυπης– ἐργασίας *Τοπικὸ ἰδιῶμα, Λαογραφικὰ τῆς Βόρειας Εὐβοίας*, πού ἐξέδωσε τὸ 2006 ἡ Ὀμάδα Περιβαλλοντικῆς Ἐκπαίδευσης τοῦ Γυμνασίου Ἰστιαίας (ὑπεύθυνοι καθηγητές: Μαρία Τρίγκα, Γιώργος Παρούσης, Βασίλης Στεργίου), παρατίθεται, μεταξὺ ἄλλων, ἡ ἰδιωματικὴ λέξι «κσώνα» (κανονικά: κ'σώνα) μὲ τὸ ἀκόλουθο ἐρμῆνευμα: «χριστουγεννιάτικη κουλούρα με κουκόσα, δῶρο ἀπ' τῆς νονᾶ στο ἀδεξίμι. Ἀλλὰ καὶ λαμπριάτικη κουλούρα με κόκκινο αυγὸ, χάρισμα ἀπὸ τῆς νονᾶ στο ἀδεξίμι· τὸ Πάσχα χάριζαν κσώνες καὶ οἱ γιαγιάδες στα ἐγγόνια ἢ οἱ θειάδες στα ἀνήψια.»

Γράφουμε τὴν λέξι «κ'σώνα» καὶ ὄχι «κσώνα», γιατί φαίνεται νὰ προῆλθε ἀπὸ τὸν τύπο *κοσώνα*, **κουσώνα* (= κούκλα) μὲ συγκοπὴ τοῦ μεσοσυμφωνικοῦ *ο* ἢ *ι*, κάτι πού παρατηρεῖται καὶ στὸν σκυριανὸν τύπο *κ'σούνα*, *ξούνα* (= κούκλα), ὁ ὁποῖος φανερὰ προέκυψε ἐκ τοῦ *κουτσούνα* > **κ'τσούνα* > *κ'σούνα* > *ξούνα*, μὲ ἐπὶ πλέον ἐξέλιξη τοῦ *τσ* σὲ *σ*. Τὸ Ἀρχεῖο τοῦ Κέντρου Ἐρεῦνης Νεοελληνικῶν Διαλέκτων καὶ Ἰδιωμάτων –ΙΑΝΕ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ὀρθᾶ ἐντάσσει στὸ λῆμμα «*κουτσούνα* ἢ,» τὴν *κοσώνα* –ὁ τύπος *κ'σώνα* δὲν ἔχει καταγραφῆ-, γιατί συμπίπτουν σχεδὸν φωνητικὰ καὶ ἀπολύτως ἀπὸ σημασιολογικὴ ἄποψη.

Τὸ ὅτι ἡ *κ'σώνα* ἀντιπροσώπευε κάποτε ἓνα εἶδος κούκλας / ὁμοιώματος ἀνθρώπου (γυναίκας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον), πού πλαθόταν μὲ ζυμαρί, φαίνεται ἀπὸ τὴν σημασίαν τῆς λέξεως *κουτσούνα*, *κουσούνα*, *κ'σούνα* πού δὲν σημαίνει μόνο τὴν κούκλα, τὸ μικρὸ κορίτσι κ.λπ., ἀλλὰ, σὲ ὠρισμένες περιοχές, καὶ τὴν (ἐορταστικὴν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον,) *κουλούρα*: *κουτσούνα* (= εἶδος ἄρτου ἐπιμήκου) Ἄνδρ. (Γαύρ.) *κουτσούνα* (= λαμπριάτικη *κουλούρα*) Ἀντίπαρ. *τὴν πλάσσει* (τὴν ζύμη) *καὶ κάνει τρεῖς κουτσούνες σὰν κοπέλλες ὠραῖες* Θῆρ. *κουτσούνα* (= κούκλα || *κουλούρα* τοῦ Πάσχα εἰς σχῆμα κούκλας) Κρήτ. (Ράμν.) *κουτσούνα* (= κούκλα || ἡμιανθρωπόμορφη *κουλούρα* τοῦ Μεγάλου Σαββάτου) Νάξ. (Ἀπεΐρανθ.) *κουτσούνα* (= τὰ μετὰ ὠοῦ ἀρτίδια τοῦ Πάσχα καὶ τὰ πρὸς τέρψιν τῶν παιδῶν ὁμοιώματα) Πάρ. *κουτσούνα* [= εἶδος ἐδέσματος πού φτειαχόνταν μὲ *ἀσκοπαῖδα* (: *συκομαγίδα*), *ρίγανη* καὶ *ἀλάτι*] Πελοπν. (Καρβελ.) *ἔπλασα καμμιά δεκαριά κουτσούνες* (λαμπριάτικες *κουλοῦρες*) *γιὰ νὰ τίς στείλω στ' ἀναδεξίμια μου* Πελοπν. (Κορών.) *ζαχαρένια κουτσούνα* Πελοπν. (Μανιάκ.) *κουτσούνα τῆς Λαμπρῆς* (= κούκλα ἐκ ζύμης) Σῦρ. *κουτσούνα*, *κουτσούνιζα* (= μικρὸ χριστόψωμο μὲ στρογγυλὸ χεράκι, φιλοδώρημα γιὰ τὰ παιδιὰ καὶ γιὰ τοὺς φιλιότσους) Ὑδρ. *αὐτὴ κάνει μιὰ ζύμη καὶ τὴν πλάθει κουσούνα καὶ τὴν ντύνει μὲ ρούχα ὠραῖα* Ἄνδρ. *κουσούνα* (= πασχαλιάτικο *τσουρέκι*) Ψαρ. *κ'σούνα* (= ψωμὶ σὲ μορφή γυναίκας, μὲ ζάχαρη καὶ βούτυρο) Ψαρ. *κ'σούνα* (= μικρὸ *κουλλουράκι* προχείρως συνήθως παρασκευαζόμενον διὰ μικρὰ παιδιὰ, σχήματος γάμμα) Μακεδ. (Χαλκιδ.) «*Κλόρες κατασκευάζουν πρὸ πάντων τὰ Χριστούγεννα καὶ τὸ Πάσχα. Εἰς αὐτὰς δίδουν ἢ τὸ σύνηθες στρογγύλον σχῆμα ἢ κάμνουν εἰς σχῆμα κ'σούνας* (= κούκλας) μὲ χεῖρας καὶ

πόδας ήνωμένους» Σκῦρ. *ξοῦνες* (= κούκλες ἀπὸ ἴφτάζυμο ποῦ κάνουν γιὰ τὰ παιδιά σὲ κάθε ἑορτὴ – Πάσχα, Χριστούγεννα, Δεκαπενταύγουστο) Σκῦρ.

Ἐπόμενο εἶναι νὰ συνδέσουμε τὴν εὐβοϊκὴ *κ'σώνα* ὄχι μόνο μὲ τὴν σκυριανὴ *κ'σούνα* < *κουτσούνα* ἀλλὰ καὶ μὲ τὶς παπαδιαμάντειες *κοκκῶνες* (πρβλ. «Ἐν συνόλω ἐχρειάζετο ἑβδομήκοντα καὶ πλέον *κοκκῶνες*, δηλ. παιδικὰς κουλούρας, διὰ τοὺς βαπτιστικούς, διὰ τοὺς ἐγγόνους καὶ τὰ δισέγγονα.», «Ἡ Τελευταία βαπτιστικὴ», Ἀλ. Παπαδιαμάντη, *Ἄπαντα*, Δόμος, κριτικὴ ἔκδοση Ν.Δ. Τριανταφυλλόπουλος, τ. 2, σ. 90).

Μάλιστα οἱ σκιαθίτικες *κοκκῶνες* (κανονικά: *κουκκῶν'ις*), εἴτε χριστουγεννιάτικες εἴτε ἀγιοβασιλιάτικες εἴτε λαμπριάτικες εἶναι αὐτές, ἦσαν πάντα ὁμοιώματα ἀνθρώπων. Τὴν σχέση τῆς σκιαθίτικης *κο(υ)κκῶνας* μὲ τὴν εὐβοϊκὴ *κ'σώνα* –τῆς ὁποίας, σημειωτέον, τὸ ἀνθρωπόμορφο παρελθὸν ἔχει λησμονηθῆ στὴν Ἰστιαία- ἀποδεικνύει ἡ ὁμοιότητα στὴν κατασκευὴ καὶ στὴν χρῆση τους: «Οἱ *λαβριάτ'κις* *κουκόν'ις* εἶναι ὅμοιες καὶ κατασκευάζονται ὅμοια μὲ τὶς ἀγιοβασιλιάτικες. Τώρα ὅμως στὸ κεφάλι τους τοποθετοῦν ἓνα αὐγὸ κόκκινο καὶ ὄχι μύγδαλο ἢ καρύδι [...] Καὶ τώρα κάθε νουνὸς ἔχει ὑποχρέωση νὰ φιλέψῃ τὸ ἀναδεξιμί του μιὰ *κοκῶνα* μὲ κόκκινο αὐγὸ στὸ κεφάλι τῆς καὶ μαζί μ' αὐτὴ καὶ μιὰ λαμπάδα...» (Γ. Ρήγα, *Σκιαθίου λαϊκὸς πολιτισμὸς*, τ. Δ', σ. 42).

Ἀνάγκη λοιπὸν εἶναι νὰ ἀποδεχθοῦμε ὅτι ἡ *κ'σώνα* προῆλθε ἀπ' τὸ *κοκκῶνα* / *κουκκῶνα* μὲ συκοπη τοῦ μεσοσυμφωνικοῦ *υ* καὶ τσιτακισμό τοῦ δεύτερου *κ*, παραδόξως πρὸ τοῦ *ο*, ἥτοι *κουκκῶνα* > **κ'τσῶνα* > *κ'σῶνα*. Ἀνάγκη ἐπίσης μὲ παρεμφερῆ τρόπο νὰ ἀναγάγουμε τὸ *κουτσούνα* σὲ τύπο *κουκκούνα* (ἐκ τοῦ *κοκκῶνα*), ἀπ' τὸν ὁποῖο μὲ τσιτακισμό τοῦ δεύτερου *κ* πρὸ τοῦ *υ* προέκυψε ἡ λέξις γιὰ τὴν κούκλα, τὸ μικρὸ κορίτσι κ.λπ.

Βέβαια, ἡ ἄποψη αὐτὴ προσκρούει στὶς ἀγκυλώσεις τῆς ἀκαδημαϊκῆς γλωσσολογίας, ἡ ὁποία δὲν εἶναι διατεθειμένη νὰ ἀποδεχθῆ, παρ' ὅλο ποῦ ἡ πραγματικότητα βοᾷ γιὰ τὸ ἀντίθετο, ὅτι εἶναι δυνατόν, σὲ ὠρισμένες περιπτώσεις βεβαίως, τὸ *κ* νὰ τραπῆ σὲ *τσ* πρὸ τοῦ *ο*, κι ὄχι μόνο πρὸ τῶν *e* καὶ *i* [πρβλ. *κοτσιόνα* (= κοπέλλα ὄμορφη, βεργολυγερὴ) Πελοπν. (Γεράκ.), προφανῶς ἐκ τοῦ *κοκκῶνα*].

Ἡ *κοκκῶνα* καὶ ἡ *γοργόνα*

Γιὰ μιὰ τέτοια «παράδοξη» τροπὴ *κο* > *τσο* ἔχει μιλήσει ἤδη ὁ Δ. Οἰκονομίδης, ὁ ὁποῖος, ἀναφερόμενος στὸ φαινόμενο τοῦ τσιτακισμοῦ στὴν ποντιακὴ διάλεκτο (βλ. *Γραμματικὴ τῆς ἑλληνικῆς διαλέκτου τοῦ Πόντου*, 1958, σ. 90-91), τολμᾷ νὰ ὑπερβῆ τὰ ἐσκαμμένα καὶ νὰ ἐντοπίσῃ τὴν μεταβολὴ *κ* > *τσ* ὄχι μόνο πρὸ τῶν *i* καὶ *e*, ἀλλὰ καὶ πρὸ τῶν *a*, *ο* καὶ *υ*: «*τσαμμῶνω* (Χαλδ. κ.ἄ.) < *καμμῶνω* (= *καμμύω*) Ὁφ., *τσούβον* (Χαλδ. κ.ἄ.) < *κούβον*, *τσάντσαρος* (Χαλδ.) < *κάγκαρος* (Ἑσρ.) ἢ *ἀράχνη*, *τσούνα* ἢ < *κύνα* (= *κύαινα*), [...] *τσουφόπονος* ἐπίθ. (Ἄν. Ἄμ.) < *κουφόπονος* ὁ μὴ ἀντέχων μὴδ'

εἰς τὸν ἐλάχιστον πόνον [...] τσαντζαρεύω < καγκαρεύω (Ἑσρ.) παρὰ τὸ τσάντσαρος < κάγκαρος (Ἑσρ.), ἀγουρίτσος (ὑποκ. τοῦ ἄγουρος) < ἀγουρίκος ἀντὶ ἀγουρίσκος, ἀνθρωπίτσος < ἀνθρωπίκος, βροθακίτσος < βροθακίκος (παρὰ τὸ βροθάκα = βάτραχος) [...] ἀδελφίτσα < ἀδελφίκα = ἀδελφούλλα, θειίτσα < θειίκα ὑποκ. τοῦ θεία, [...] μαννίτσα < μαννίκα (παρ' ὃ καὶ μαννάκα) = μαννούλλα, [...] Ἀννίτσα < Ἀννίκα [...] Μαρίτσα καὶ Μαρίκα [...] τσαραφίζω (Χαλδ. κ.ἄ.) < σκαριφίζω (ἀρχ.) [...] ἀγαπεισοῦμαι < ἀγαπεισοῦμαι (Τραπ. Χαλδ. κ.ἄ.) ἤφτετσα < ἤφτεσκα παρατ. τοῦ ἄφτω (= ἀνάπτω), ἰνέτσουμαι < γινέσκουμαι (= γίνομαι), εὐρίτσω < εὐρίσκω [...] ἴγειανέτσω < ἴγειανέσκω τ.ἔ. ὑγειανίσκω (= ὑγιαίνω), ψαλλίτσω < ψαλλίσκω (= ἠμπορῶ νὰ ψάλλω)...» κ.λπ.

Ἀλλὰ ἡ ἐπιβεβαίωση τῆς ὑπόθεσης ὅτι στὴν συγκεκριμένη λέξη ποὺ μᾶς ἀπασχολεῖ ἐπεσυνέβη ἡ τροπὴ αὐτὴ μᾶς ἔρχεται καὶ ἀπὸ ἄλλες πλευρῆς: στὴν Σίφνον τὸ «ξύλινον ὁμοίωμα τὸ τιθέμενον πρὸ τῆς πρῶρας τῶν πλοίων» ὀνομάζεται «κοκκῶνα», καὶ εἶναι, βέβαια, ὅτι καὶ τὸ ζακυνθινὸ «κουτσούνα» (= «γλυπτικὴ παράστασις ἐν τῇ πρῶρα τῶν πλοίων»). Τὸ ἴδιο φαινόμενο παρατηρεῖται καὶ σὲ μιὰ λέξη ἴσως συγγενῆ ἐτυμολογικὰ πρὸς τὸ κοκκῶνα (= κυρία, κοπέλα, κ.τ.τ.), τὴν λέξη κοκῶνα (= ἀνδρικό μῦρο) Κρήτ. Νάξ. (Γαλανᾶδ.) Πελοπν. (Βλαχοκερ. Δημητσάν.), ἡ ὁποία ἐμφανίζεται καὶ ὑπὸ τοὺς τύπους κουκούνα Εὐβ. (Στρόπον.) Στερελλ. (Κολάκ.) κοκῶνι Πελοπν. (Βλαχοκερ.) κοκονάκι Κρήτ. (Χαν.). Εἶναι φανερὸ ὅτι πρόκειται γιὰ τὴν πάγκοινη τσουτσούνα (καὶ τσουτσοῦ, οὐδ. τσουτσούνι), πρῶγμα ποὺ σημαίνει ὅτι, ἐπιπροσθέτως, ἔχουμε πρὸ ὀφθαλμῶν ἓνα ἀκόμα παράδειγμα οἴονεϊ «συναμφετεροίωσης», ἥτοι τῆς ἴδιας φωνητικῆς τροπῆς καὶ στὰ δύο σκέλη τῆς ἀναδιπλασιασμένης ρίζας, ὅποτε δὲν μπορεῖ μᾶλλον κανεὶς νὰ λύσῃ τὸ συναφὲς ἀκανθῶδες πρόβλημα τῆς τροπῆς *κο > τσο* προσφεύγοντας στὴν «βολικὴ» λύση τῆς ἀνομοίωσης (τ.ἔ. *κ – κ > κ – τσ*).

Ἐν τούτοις, παρ' ὅλο ποὺ πολλοὶ θὰ ἦταν διατεθειμένοι νὰ ἀποδεχθοῦν τὴν σχέση κοκκῶνας, κοτσῶνας, κουτσούνας, κ'σοῦνας, κοσῶνας, κ'σῶνας κ.λπ., ὡς πρὸς τὴν ἐτυμολογικὴ προέλευση τῆς λέξης θὰ κατέφευγαν στὶς παλαιές, «δοκιμασμένες» λύσεις: «κοκκῶνα, ἢ, ἀπὸ τὸ ρουμ. *cocoșina*: θυγάτηρ πρίγκηπος· κυρία εὐγενής· κυρία, κοκῶνα. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ΕΛ, σ. 163. Ἐκτ. Σαραφίδου, σ. 114. DLR [σ.σ. Dicționarul Limbii Române], τ. 1², σ. 618, 620-622. Ἡ ρουμανικὴ λ. εἶναι θηλυκὸ τοῦ *cocoșin* = υἱὸς εὐγενοῦς ἢ αὐθέντου· νέος εὐγενής· νέος κύριος.» (Κώστα Καραποτόσογλου, Ἐτυμολογικὸ γλωσσάρι στὸ ἔργο τοῦ Παπαδιαμάντη, ἐκδ. Δόμος, 1988).

Ἐκτιμῶ ἀπεριόριστα τὸν κ. Κ. Καραποτόσογλου, αὐτὸν τὸν σοφὸ, σεμνὸ καὶ ἀκάματο ἐργάτη τοῦ πνεύματος –μπροστὰ στὸν ὅποιο, εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, δὲν πιάνουν χαρτωσιὰ οἱ ποικίλοι ἀναμασητῆς τῆς εἰσαγόμενης γλωσσολογικῆς σοφίας-, ἀλλὰ ἐν προκειμένῳ διεκδικῶ τὸ δικαίωμα στὸ ἑλληνικὴν ἐξ ἑλληνικῆς σαφηνίζειν, εὐελπιστῶντας ὅτι ἐνδέχεται νὰ πείσω καὶ τὸν ἴδιο τὸν κ. Καραποτόσογλου γιὰ τὸ βᾶσιμο μιᾶς τέτοιας «ἐνδοσυγκριτικῆς» πρακτικῆς.

Ἐννοεῖται ὅτι δὲν ἀμφισβητῶ τὴν -ἀδιευκρινίστου ἱστορικοῦ βάρους- σχέσηη τοῦ ν.έ. *κοκκῶνα*, *κουτσοῦνα*, *κ'σῶνα* κ.λπ. πρὸς τὸ ρουμ. *cocoșna*, ἀλλὰ θεωρῶ ὅτι, τόσο ἡ εὐρεία διάδοσις καὶ φωνοσημασιολογικὴ ποικιλία τῆς λέξεως, ὅσο καὶ μιὰ ἀρχετυπικὴ, μαγικὴ αἴσθησις τοῦ κόσμου ποὺ ἀποπνέει τὸ ἔθιμο τῆς *κοκκῶνας*, μᾶς παραπέμπουν σὲ ἓνα αὐθιγενές, (πρωτο)ελληνικὸ παρελθὸν –ἐνδεχομένως δὲ καὶ «πρωτορωμανικὸ» ἐν τῷ ἅμα, στὸ ὁποῖο φαίνεται νὰ ἐντάσσεται ἓνα μεγάλο τμήμα τῆς συγγενέστατης πρὸς τὴν γραικικὴ καὶ ρουμανικὴ ἀρωμουνικῆς / «κουτσοβλάχικης» γλωσσικῆς παραδόσεως.

Ἐπανερχόμενοι στὴν σημασίᾳ τοῦ *κοκκῶνα* καὶ *κουτσοῦνα* «ξύλινον ὁμοίωμα τιθέμενον πρὸ τῆς πῶρας τῶν πλοίων», εὐλογα, νομίζω, μπορούμε νὰ προβοῦμε σὲ περαιτέρω συσχέτιση τῆς ἐπίμαχης λέξεως μὲ τὴν *γοργόνα*, ποὺ σὲ πολλὰς περιοχὰς ἔχει τὴν σημασίᾳ «Ἄγαλμα, ἰδιαίτερος δὲ τὸ ἀκροστόλιον πλοίου τὸ ὁποῖον παριστᾷ *γοργόνα*» (βλ. *Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῆς Νέας Ἑλληνικῆς*, λ. *γοργόνα* ἦ,).

Τὸ ὅτι τὰ *γοργόνα* καὶ *κοκκῶνα* εἶναι ἐναλλακτικοὶ τύποι τῆς ἴδιας λέξεως, καὶ ἐπομένως μᾶς ταξιδεύουν σὲ ἀπροσμέτρητα βάθη χρόνου, ἀπώτερα κατὰ τὴν γνώμη μας τῆς ὀμηρικῆς *Γοργούς*, ἀποδεικνύεται καὶ ἀπὸ ὠρισμένες ἄλλες «συμπτώσεις» ποὺ ἀποκλείεται νὰ εἶναι τυχαῖες. Ἔτσι, ἡ σημασία A 2) τῆς λ. *γοργόνα* στὸ *ΙΛΝΕ*: «Αἱ ἐζωγραφεμέναι ἢ διὰ στιγμάτων γινόμεναι συνήθως ἐπὶ τοῦ σώματος τῶν ἀνθρώπων εἰκόνες αἱ παριστῶσαι τὸ θαλάσσιον τέρας» φαίνεται νὰ ταυτίζεται ἐν μέρει μὲ τὴν σημασίᾳ «εἰκόνα, ζωγραφία» τοῦ *κοκκῶνα*: «*κοκῶνας* λέγαμε τὰς εἰκόνας μικρὰ παιδιὰ» Θράκ. «*κοκκῶνα* –ναις λέγονται αἱ ζωγραφίαι εὐρωπαϊκῶν γυναικείων στολῶν» Μακεδ. (Καστορ.) *κουκῶνα* (= ζωγραφία, ζωγραφισμένη γυναίκα, γυναίκα μὲ φκιασίδι) Ἡπ. (Κουκούλ.) *Εἶνι ὁμουρφ' σὰν κουκῶνα 'π' τὰ χαρτιὰ Μακεδ.* (Κοζ.)

Ἐπὶ πλέον, ἡ λέξις *γοργόνα* παρουσιάζει ὠρισμένες φωνητικὰς τροπὰς ὁμόλογες πρὸς αὐτὰς ποὺ ἐντοπίσθησαν στὰ *κοκκῶνα* / *κοσιῶνα* κ.λπ., ὅπως *ντζορτζόνα* Σύμ. *ζορζόνα* Θράκ. (Μέτρο.).

Ἀλλὰ αὐτὸ ποὺ κάνει νὰ ὑποχωρήσουν καὶ οἱ τελευταῖες ἀμφιβολίαι μας περὶ τῆς ταύτισης *γοργόνας* καὶ *κοκκῶνας* / *κοσιῶνας* εἶναι ἡ ἐναλλάξ χρῆσις τῶν δύο λέξεων στὸ πλαίσιο παραλλαγῶν τῆς ἴδιας οὐσιαστικῆς παροιμιώδους φράσεως:

«Φρ. Πέντε μῆνες δυὸ ἀδράχτια, πότε τὰ ἔγνεσ' ἢ *γοργόνα*! (εἰρων. ἐπὶ ὀκνηρᾶς γυναικὸς) Λεξ. Αἰν.

Ἐτὼ ἢ *γοργόνα* ἢ *πλατώνα*, πέντε χρόνους ἓνα στρῶμα (συνών. μὲ τὴν προηγούμεν.) Κυνουρ.» (*ΙΛΝΕ*, λ. *γοργόνα*, ἦ,)

«Καλομοῖρα ἔγω ἢ *κοσιῶνα*, καλομοῖρα ἔγω ἢ *Ταρτάνα*, πέντε μῆνες πέντ'»

ἀδράχτια κι ἄλλα δυὸ ξεσφοντυλίδια πότε τὰ ἴγνεσα ἢ Πλατῶνα!» Εὐβ.
(Στρόπον.)

Κάτω ἀπὸ τοὺς τροχαίους τῆς ἔμμετρης εἰρωνικῆς ἀποστροφῆς
–προερχόμενης, σημειωτέον, ἀπὸ γυναικῆς καὶ κατευθυνόμενης ἐναντίον
γυναικῶν- μπορούμε νὰ ἀνιχνεύσουμε τὸ ἦθος μιᾶς μητροκεντρικῶν
καταβολῶν (πρωτο)ελληνικῆς κοινωνίας, τέτοιας σὰν κι αὐτὴν ποὺ
ἐπιβιώνει ἐν τινι μέτρῳ ἀκόμα, καίτοι ψυχορραγοῦσα, σὲ πολλὰ ἀπὸ τὰ
νησιὰ μας, καὶ πού, εὐτυχῶς γιὰ μᾶς, πρόλαβε νὰ μνημειώσῃ ἀπαράμιλλα,
σ' ὄλο τὸ μεγαλεῖο τῆς ταπεινότητάς της κι ὅλη τὴν ταπεινότητα τοῦ
μεγαλείου της, ὁ Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης.

Θὰ μπορούσα πολλὰ ἀκόμα νὰ πῶ γιὰ τὶς τύχες καὶ τὶς περιπέτειες τῆς
κοκκῶνας / γοργόνας, ξεκινῶντας ἀπὸ τὴν κοκωνιά τῆς Νάξου, μιὰ κούκλα
στολισμένη μὲ ἄνθη, «τῆς ὁποίας συγκεντρωμένα τὰ παιδιὰ κάμνουν καὶ
τὴν κηδεῖαν», συνεχίζοντας μὲ τὸν Λειδινὸ, τὴν «πλαγγόνα παριστῶσαν
νεανίαν» ποὺ λιτανευόταν ἀπὸ τὰ μικρὰ παιδιὰ καὶ θαβόταν κάθε χρόνο,
στὶς 14 Σεπτεμβρίου, στὴν Αἴγινα, καὶ καταλήγοντας μέχρι τὰ κυκλαδικὰ
εἰδώλια, τὰ ὁποῖα δὲν θὰ ἐκπλησσοῦν ἂν ἀποδεικνύονταν τελικὰ κατ'
οὐσίαν μνημειώδεις ἀναπαραγωγὲς μιᾶς ζυμωτῆς ἀνθρωπόμορφης
«κοκκῶνας».

Ἀλλὰ οἱ ἡμέρες ἐπιβάλλουν νὰ ἀνακόψουμε, ἔστω καὶ προσωρινά, τὸν
ἀπομαγευτικὸ μας οἶστρο, καὶ νὰ ἀφοσιωθοῦμε στὸ φαινομενικὰ ταπεινὸ
ἔργο τοῦ πλασίματος τῆς λαμπριάτικης κουλούρας· ἔχοντας κατὰ νοῦν πῶς,
ὅπως κι ἂν τὴν ποῦμε, εἴτε κοκκῶνα, εἴτε κουτσούνα, εἴτε κ'σῶνα, εἴτε
ξούνα, εἴτε κουλούρα κ.λπ., ἀρκεῖ μιὰ ματιὰ στὸ αὐγὸ / μάτι τοῦ
σηματοποιημένου κεφαλιοῦ της γιὰ νὰ ἀνακαλύψουμε αὐτὸ ποὺ στάθηκε
τὸ κέντρο καὶ ἡ ἔγνοια αὐτοῦ τοῦ πολιτισμοῦ γιὰ πάνω ἀπὸ 5000 χρόνια: τὸ
θεούμενον ζῶον ποὺ λέγεται ἄνθρωπος.

Καλὴ Ἀνάσταση!

(10 Ἀπριλίου 2012)